

*КРАСНОВА Марія Василівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри екологічного права
юридичного факультету Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВА КОНВЕРГЕНЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАСАД ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Традиційно конвергенція в праві, як процес взаємопроникнення і взаємодоповнення, значною мірою впливає на формування єдиного правового простору [1]. Прагнення України інтегруватися до європейського простору зумовлює до наближення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, про що згадується вже у вступній частині додатку ХХХ до глави 6 «Навколишнє природне середовище», розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди Про асоціацію України з ЄС.

Зокрема, там зазначається, що Україна зобов'язується поступово наблизити своє законодавство до законодавства ЄС у відповідно встановлені терміни та у таких напрямках як: Управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики; Якість атмосферного повітря; Управління відходами та ресурсами; Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; Охорона природи; Промислове забруднення та техногенні загрози; Зміна клімату та захист озонового шару; Генетично модифіковані організми.

Заходи з конвергенції екологічного законодавства є однією із форм адаптації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу [2], але, як пише Малишева Н.Р., це більш обережний, гнучкий і послідовний зустрічний рух двох правових систем, без зобов'язань абсолютної відповідності [3].

Якщо брати до уваги, що у ході конвергенції відбувається помітна трансформація національного права, модернізація правотворчого і правозастосовчого процесів, то у вищих юридичних навчальних закладах мають бути переглянуті засади підготовки висококваліфікованих фахівців, які розуміються на принципах та процесах, що здійснюються у таких випадках та які іменуються: інтеграція, гармонізація, адаптація, апроксимація, транспозиція, імплементація тощо.

Такий наш висновок зроблено з огляду на Пропозиції до Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (юридичні аспекти), які підготовлено групою експертів з України та ЄС за підтримки Шведського агентства з охорони природного середовища [4]. Згідно з цим документом видно, що на шляху еколого-правової конвергенції спершу проводиться складна аналітична робота з точки зору співвідношення (перевірки) відповідності положень певних Директив ЄС з чинними

положеннями національного законодавства, здатного вже сьогодні врегулювати важливі екологічні питання Європейського простору.

Така аналітична робота вимагає спеціальних знань щодо системи європейського та національного екологічного законодавства, принципів, на яких вони базуються, системи екологічних прав громадян, які при цьому гарантуються, засад екологічного управління у різноманітні його форм та видів, вимог правової охорони природи, окремих природних об'єктів та екологічної безпеки, економіко-правових та інших юридичних засобів забезпечення екологічного правопорядку.

У більшості випадків заходи конвергенції екологічного права та законодавства передбачають здійснення кодифікації відповідної системи правових норм та прийняття на її основі новаційних законів, наповнених положеннями європейського законодавства та здатних ефективніше регулювати сучасні екологічні правовідносини.

При цьому, на мою думку, не слід забувати про норми національного законодавства, які більш вимогливо впроваджували відповідні правила охорони та захисту довкілля. Йдеться передусім про систему екологічних стандартів радянської доби, які вважалися жорсткими, однак були такими, що певною мірою стимулювали виконувати та додержуватися їх вимог суб'єктами господарювання. Тому в межах конвергенції екологічного законодавства України та ЄС можна наполягати на перевагах національної системи екологічних стандартів та пропонувати їх вимоги у законодавство країн ЄС. А для цього наука екологічного права може пропонувати у межах заходів еколого-правової конвергенції перегляду системи екологічних стандартів та нормативів, дослідження їх правової природи передусім як можливих джерел екологічного права та законодавства.

Так само, у вимогах наблизити національне законодавство до законодавства ЄС традиційно стоїть питання визначення державного органу, відповідального за ті чи інші екологічні сфери. Очевидно, що це питання удосконалення системи, видів та форм екологічного управління: державне (загальне та спеціальне), самоврядне (регіональне та місцеве), громадське (територіальне та організаційне), локальне (об'єктове), або ж у галузі використання, відтворення та охорони окремих природних ресурсів, природних комплексів та ландшафтів, забезпечення екологічної безпеки, окремих функцій екологічного управління, особливо таких як дозвільна система, контроль та моніторинг, прогнозування та планування, стандартизація та нормування, інформування та облік тощо. При розгляді питань правового регулювання екологічного управління не слід ігнорувати дослідження, які проводяться іншими галузевими науками, наприклад, адміністративним правом. Такі підходи лише дозволять реалізувати один із принципів державної екологічної політики, а саме: міжсекторальне партнерство у справах вирішення екологічних проблем.

Значною мірою зближення правових систем передбачає удосконалення засад оцінки та управління екологічними ризиками, що можуть мати місце у різних еколого-небезпечних сферах господарювання, а також методик їх

визначення. З цією метою наука екологічного права має переглянути усталені підходи до розуміння суті та значення екологічних ризиків, юридичних критеріїв їх оцінки. При цьому доцільно всебічно застосовувати здобутки інших наук, таких як економіка, екологія та інші.

З огляду на вказані вище напрями еколого-правової конвергенції, більшість із них мають так званий безпековий характер (якість та безпека атмосферного повітря, води, в тому числі питної, поводження з небезпечними відходами та речовинами, в тому числі з генетично модифікованими, боротьба із забрудненням тощо), на мою думку, слід переглянути (посилити, удосконалити) навчально-методичні заходи із вивчення засобів забезпечення зовнішньої та внутрішньої екологічної безпеки, визначених як у національному законодавстві України, та і в законодавстві ЄС. Це можливо здійснити шляхом впровадження в робочі навчальні програми з викладення екологічного права у вищих навчальних закладах більшого числа годин для читання права екологічної безпеки, окремих її частин та правових інститутів.

Безпековий характер більшості положень права навколишнього середовища Європейського Союзу (як воно називається за офіційними та науковими джерелами) дозволить підняти на відповідний рівень національне законодавство шляхом визнання Конституцією України навколишнього природного середовища найвищою соціальною цінністю, що потребує особливої охорони та захисту як місце і умова життєдіяльності людини та об'єктів біорізноманіття. Такий екоцентричний підхід сприятиме науці екологічного права самій вийти на інший еволюційний стан свого розвитку, дозволить переглянути усталені до цього часу концепції взаємодії суспільства і природи.

Список використаних джерел:

1. Васильєв С. В., Васильєва І. Г. Конвергенція і правовий простір. // Актуальна юриспруденція: Юридичні науково-практичні інтернет-конференції // <http://legalactivity.com.ua>
2. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Затв. Законом України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 29. – Ст. 367.
3. Малишева Н.Р. Правове забезпечення екологічної безпеки Європейського Союзу: в кн.: Проблеми права екологічної безпеки: навч. посіб. // Краснова М.В., Балюк Г.І., Бобкова А.Г. [та ін.]; під аг. Ред. Краснової М.В., Кіріна С.Р.; відп. Ред. Андрейцев В.І.; М-во освіти і науки України, Київ. Нац. ун-т, Нац. Гірни. Ун-т. – Дніпро, НГУ, 2016. – С. 556.
4. Огляд стану гармонізації законодавства України з вимогами права ЄС та Базовий план гармонізації законодавства України з правом ЄС (ДОВКІЛЛЯ) // menr.gov.ua